

Suomi keskiajalla

Miksi Ruotsi kiinnostui Suomesta 1100-luvulla?

Taloudelliset syyt:

- Ruotsi näki Suomen taloudellisesti houkuttelevana alueena.
- Itämeren merkitys kauppareittinä oli voimistunut, ja sen hallinnasta oli hyötyä.
- Verotulot, kaupan valvonta ja turkkiset kiinnostivat Ruotsia.

Polittiset syyt:

- Ruotsalaishallitsijoiden henkilökohtaiset valtafytyet lisäsivät kiinnostusta.
- Ruotsin kuningas valittiin vaaleilla, joten uskonnolliset ja poliittiset uroteot olivat tärkeitä kruununusta kilpaileville suvulle.

Uskonnolliset syyt:

- Kristikunta oli jakautunut kahtia vuonna 1054. Katolisen ja ortodoksisen kirkon taistelu pakanamaista näkyi ristiretkinä Suomeen, joka ei ollut kummankaan kirkkokunnan alaisuudessa.
- Uskonto vaikutti taustalla, kun retkipäätös tehtiin. Keskiajalla ihmiset olivat uskossaan jyrkkiä, ja ajatus siitä, että pakanat "pitää pelastaa" oikeaan uskoon, oli vahva.
- Uskonnollisuudesta kertoo myös se, että ristiretkirtarille luvattiin pääsy taivaaseen ja Jumalan anteeksianto kaikkiin synteihin.

Miten Ruotsi liitti Suomen itseensä?

- Perinteisen käsityksen mukaan Ruotsi otti Suomen haltuunsa kolmen ristiretken myötä vuosina 1155–1293. Ne suuntautuivat Varsinais-Suomeen, Hämeeseen ja Karjalaan.
- Nykytutkimuksen mukaan ruotsalaisvaikutus levisi Suomeen vähitellen eikä yksittäisten retkien myötä. Lienee niin, ettei ns. ensimmäistä ristiretkeä koskaan edes tehty. Ristiretkitutumukseen ongelmana on, että lähteitä on vähän ja ne ovat epäluotettavia. Esimerkiksi legenda Lallista ja piispa Henrikistä on todennäköisesti tarua.
- Tarina ensimmäisestä ristiretkestä sopi hyvin sekä Ruotsin kuninkaiden että katolisen kirkon aseman vahvistamiseen.
- Ruotsalaiset saivat vähitellen vakinnutettua valtansa Suomessa. Ristiretken seurauksina pidetään Turun linnan, Hämeen linnan ja Viipurin linnan rakentamista. Näistä tosin vain Viipurin linna rakennettiin välittömästi ristiretken jälkeen.
- Pähkinäsaaren rauha (1323) päätti ristiretkiajan Suomessa.

Lähde: Abi. Historia. Antti Kohi et al.
Otava. Keuruu 2018.

Miten ristiretket vaikuttivat Suomeen?

- Suomi liitettiin Ruotsiin ja Ruotsin kuninkaasta tuli Suomen hallitsija.
- Tavallisen kansan elämässä uusi hallinto ei vaikuttanut pitkään aikaan.
- Suomesta saatiin vuodesta 1362 lähtien edustaja Uppsalan kuninkaavaaloin.
- Kristinusko levisi Suomeen ja suomalaiset pakotettiin ainakin virallisesti luopumaan muinaisista jumalistaan. Paavin bulla Uppsalan arkkipiispalle vuonna 1171 kertoo suomalaisien haluttomuudesta luopua jumalistaan: "Aina silloin, kun vihollisten sotajoukot heitä uhkaavat, suomalaiset lupaavat pitää kristillisen uskon ja pyyvät innokkaasti saarnaajia ja ohjausta kristilliseen lakiin, mutta sitten, kun vihollinen vetäytyy pois, he kieltävät uskon ja vainoavat ja pahoin ahdistelevat saarnaajia."
- Suomalaiset palvoivatkin muinaisia jumaliaan pitkälle uudelle ajalle asti, ensimmäisen luutelon mistä teki Mikael Agricola 1500-luvulla.
- Kirkollinen organisaatio levisi joka kylään. Koska kirkko oli keskiajalla paremmin järjestäytyneet ja usein vahvempi kuin maallinen hallinto, yhdisti kristinusko suomalaisia enemmän kuin kuuluminen Ruotsin valtakuntaan.
- Pähkinäsaaren rauhassa suurin osa Suomesta jäi Ruotsille ja liitettiin näin katoliseen länsieurooppalaiseen kulttuuriin. Katolinen kulttuuri levisi siis Ruotsin kautta Suomeen.
- Suomi kehittyi taloudellisesti: kaupankäynti kasvoi ja ensimmäiset kaupungit perustettiin.
- Ensimmäiset Suomea koskevat kirjalliset lait (mm. perintölaki ja maanlaki) julkaistiin.
- Suomeen levisi säätilytös. Feodalismi ei sen sijaan levinnyt, ja esimerkiksi talonpojat säilyttivät itsenäisyytensä.

Pyhä Erik nousee ristiretkellään maihin Suomen rannikolla, Uppsalan tuomiokirkon seinämaalaus

Millainen oli Suomen keskiaikainen yhteiskunta?

- Maanviljely oli pääelinkeino; Länsi-Suomessa harjoitettiin peltoviljelyä ja Itä-Suomessa kaskeamista. Pyynti, keräily ja kalastus olivat edelleen tärkeitä sivuelinkeinoja.
- Ihmiset oli jaettu säätyihin. Naisella ei ollut samoja oikeuksia kuin miehillä. Hän mm. peri vähemmän eikä saanut itse päättää avioliitosta.
- Maallisen hallinnon perustana olivat linnaäänit, joiden päälliköt olivat ruotsalaisia ylimyksiä.
- Verotuksesta ja oikeudenhoidosta päätettiin pitäjien tasolla, jotka olivat yleensä sama alue kuin seurakunta. Pitäjää johti talonpoikien valitsema nimismies, joka oli linkki asukkaiden ja kruunun virkamiesten välillä.
- Kirkko ylläpiti kulttuurira. Vanhat pakanalliset juhlat muutettiin kristillisiksi, ja pyhimyskalenteri rytmitti arkea ja juhlaa. Kirkkoarkkitehtuuri ja siihen liittyvä kuvataide hallitsivat taitteita.
- Luostarit välittivät eurooppalaisia vaikutteita Suomeen. Katolisia luostareita oli Naantalissa, Raumalla, Turussa ja Viipurissa.
- Kirkko huolehti koulutuksesta, ja kouluja oli lähinnä luostareiden yhteydessä. Ylin opinahjo oli Turun katedraalikoulu.

Keskiajan säädyt (1150-1520)	AATELI	PAPISTO	PORVARISTO	TALONPOJAT
Määrä	alle 1 %	alle 1 %	alle 1 %	yli 90 %
Säädyn syntyhistoria	Ratsupalvelun myötä syntyneet suvit, etuoikeudet periytyivät vasta 1560-luvulla.	Kristinuskon myötä syntynyt sääty, asema ei periytynyt (seilbaatti-lupaus).	Kaupunkien perustamisen yhteydessä syntynyt sääty, kauppialia ja käsityläisiä.	Säätyyn kuuluivat itsenäiset maanviljelijät.
Tehtävä yhteiskunnassa	Johti maata kuninkaan kanssa (valtaneuvosto), huolehti puolustuksesta.	Piti huolta hengellisistä hyvinvoinnista, opetus ja sairaanhoito kirkon varassa.	Huolehti kaupankäynnistä, valmisti käsityötuotteita, maksoi veroja.	Tuotti ravintoa, osallistui puolustukseen, maksoi veroja, rakensi linnoja ja kirkkoja, piti tiet kunnossa, ryhtyi virkamiehiä.
Yhteiskunnallinen asema ja etuoikeudet	Ylin sääty, jolla oli hallussaan korkeimmat virat, verovapaus.	Kirkko oli laitoksesta verovapaa mutta sillä oli veronkanto-oikeus (kymmenykset), kirkolla oli itsehallinto ja oma tuomiovalta.	Hallitsi kaupunkien, yksinoikeus kaupankäyntiin, jota sai harjoittaa vain kaupungeissa, Saksalaiset kauppiat hallitsivat ulkomaankauppaa.	Alin sääty mutta talonpojat Suomessa kuitenkin itsenäisiä (ei maaojuttia), osallistuivat paikallishallintoon mm. lautamiehinä.

Millaista oli keskiajan kauppa?

- Kaupankäynti oli sallittua vain kaupungeissa, jotta veroja oli helpompi kerätä. Suomen keskiajan kaupungit olivat Turku, Rauma, Ulvila, Naantali, Porvoo ja Viipuri.
- Vain Turulla oli oikeus käydä ulkomaankauppaa, eli se oli tapuliikaupunki. Muiden kaupunkien porvareiden tuli kiertättää tuotteensa Tukholman kautta, jos he halusivat harjoittaa ulkomaankauppaa. Määräystä oli kuitenkin vaikea valvoa, joten sitä rikottiin yleisesti.
- Suola, humala, viini ja mausteet ovat esimerkkejä keskeisistä Suomeen tuoduista tavaroista.
- Tärkeimmät vientituotteet olivat voi, vilja, kala ja turkkiset.
- Suomen alueen ulkomaankauppa oli saksalaisten hansakauppiainien hallussa.
- Itämeren kauppaa hallitsi Hansa-liitto. Suomesta katsottuna lähin Hansa-kaupunki oli Tallinna, joka oli myös tärkeä Venäjälle suuntautuvan kaupan solmukohta.